

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата психологічних наук, доцента Ханецької Тетяни Іванівни на дисертаційне дослідження Бекетової Наталії Веніамінівни «Психологічні особливості перебігу постковідного синдрому у підлітковому віці», представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі психології за спеціальністю 053 Психологія галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

У представлений на рецензування дисертаційній роботі Наталії Веніамінівни Бекетової піднімається важлива та актуальна проблема зіткнення суспільства та особистості з таким невідомим раніше захворюванням як COVID-19 та необхідності вивчення психологічних особливостей реагування людини на таку ситуацію. Глобальна пандемія коронавірусу створила нову реальність, іноді позначену горем і втратою, тривогою та невизначеністю, страхом та непередбачуваністю й водночас – пошуком нового сенсу, необхідністю адаптуватися до нової реальності.

Постковідний період, що настав після завершення активної фази вірусної пандемії COVID-19, створив нові психологічні виклики та вимагає адаптації до змін в різних сферах життя людини. Цей період у деякого міг супроводжуватися втратою, нестабільністю та непевностями, які негативно впливають на фізичний, емоційний та психологічний стан індивіда.

Постковідний синдром характеризується появою в людей певних нейропсихологічних розладів, які виникають внаслідок пережитої хвороби або ж після отриманого негативного досвіду, зокрема хвороби близької людини, відчуття втрати, а також тих змін, з якими вони зіткнулися. Він має фізичні та психологічні симптоми й триває досить значний проміжок часу. Варто зазначити, також, що постковідний період призвів до серйозних проблем із ментальним здоров'ям населення. Саме тому, необхідно вчасно надавати психологічну підтримку людям, зокрема допомагати долати тривогу, навчати конструктивно

переосмислювати набутий досвід, трансформувати негативні емоції та сформувати когнітивну гнучкість.

Підлітковий вік, який досліджувала дисертантка, є складним критичним періодом завершення дитинства та фазою дорослішання. Найрізноманітніші фізичні, емоційні та соціальні зміни, які відбуваються в цей період, й у тому числі вплив такого стресового фактора як коронавірусна хвороба, можуть посилювати сприйнятливість вразливих підлітків до зовнішніх впливів, виявляючись емоційними, когнітивними, поведінковими відхиленнями та соціальною дезадаптацією. Тому, проблема вивчення психологічних особливостей перебігу постковідного періоду в підлітковому віці характеризується високою актуальністю та науковою новизною.

Отже, дослідження даної проблематики видається своєчасним і затребуваним як теорією, так і практикою психологічної науки й має важливе значення не лише для психологів, а й для сімейних лікарів, оскільки його результати сприятимуть вчасному попередженню формування постковідного синдрому, психосоматичних розладів і захворювань у підлітків.

В дисертації Бекетової Н. В. викладено теоретичні засади проблеми, описано стратегію, основні методи та результати емпіричного дослідження. Кожний з розділів містить цікаві теоретичні та емпіричні дані, які представлені відповідно до висунутих завдань і мети дослідження. Слід відзначити послідовність у організації кожної частини дослідження, структурування етапів роботи, які взаємопов'язані між собою та створюють єдину логічну систему.

У дисертаційному дослідженні наведено теоретичне узагальнення та висвітлено сучасний підхід до вирішення проблеми визначення психологічних особливостей перебігу постковідного синдрому в підлітковому віці, що виявляється у системності вивчення та проведенні комплексної оцінки клініко-психологічних його проявів. Авторкою визначені фактори ризику виникнення постковідного синдрому і психологічних проблем у підлітків та виявлені зв'язки

й взаємозалежності між нейровегетативними, психоемоційними проявами та когнітивними функціями в підлітків з постковідним синдромом.

Важливим досягненням дисертантки стала розробка математичних моделей прогнозу виникнення постковідного синдрому в підлітковому віці й розвитку психологічних проблем на його фоні на основі теоретичного узагальнення та аналізу анкетних даних досліджуваних підлітків. Констатовано наявність достовірних кореляційних зв'язків між показниками нейропсихологічного тестування, факторами ризику та нейровегетативними проявами у підлітків з постковідним синдромом. Використання таких моделей дозволить фахівцям вчасно виявляти підлітків групи ризику та надавати їм необхідну психологічну підтримку задля запобігання виникнення постковідного синдрому та його негативних наслідків.

Заслугове на увагу розроблена й апробована дисертанткою комплексна програма з корекції емоційної сфери та відновлення й розвитку когнітивних функцій у підлітків з постковідним синдромом. Результати формувального експерименту підтвердили ефективність програми, а саме: майже на половину зменшилася кількість досліджуваних експериментальної групи з високим рівнем невротизації; після впровадження комплексної програми в учасників формувального експерименту не було виявлено високого рівня ситуативної тривожності за рахунок збільшення кількості досліджуваних з середнім та низьким рівнями; у переважної більшості досліджуваних експериментальної групи відсутні ознаки депресії та відсутні когнітивні дисфункції. Отже, результати формувального експерименту засвідчили, що комплексна програма є ефективною психотехнологією корекції емоційної сфери та відновлення й розвитку когнітивних функцій підлітків з постковідним синдромом.

Також авторкою сформовано методичні рекомендації для психологів та лікарів з використання математичних моделей прогнозу виникнення постковідного синдрому в підлітковому віці та розробленої нею комплексної

програми, в яких узагальнено і розширено теоретичні та практичні підходи до виявлення груп ризику та їх психологічного супроводу.

Логічним завершенням дисертаційного дослідження є обґрунтовані дисертанткою висновки, що відповідають поставленим завданням та становлять певний внесок у розробку теорії та практики психологічної науки.

Результати дослідження були апробовані дисертанткою на численних наукових заходах, що свідчить про визнання науковою спільнотою та актуальність досліджуваної проблеми. Публікації Наталії Веніамінівни (фахові статті та матеріали наукових конференцій) повністю відповідають тематиці дисертаційної роботи та розкривають її основний зміст.

У цілому результати дисертаційного дослідження викладені чітко і послідовно, що свідчить про досягнення поставленої мети та успішне розв'язання висунутих завдань дослідження. На основі аналізу дисертації можна зробити висновок, що виконана робота є завершеним, самостійним дослідженням, яке характеризується науковою новизною і має теоретичне та практичне значення.

Акцентуючи увагу на достатньо високому науковому рівні дисертаційної роботи Бекетової Наталії Веніамінівни як в теоретичному, так і в практичному аспектах, слід виділити окремі зауваження та висловити деякі побажання:

1. В роботі досліджені особливості емоційної та когнітивної сфер підлітків з постковідним синдромом. На нашу думку, дисертаційне дослідження виграло б, якби була досліджена ще й особистісна сфера досліджуваних.
2. Погоджуючись з необхідністю опису в роботі клінічних проявів постковідного синдрому в підлітковому віці, хочемо зазначити, що, на нашу думку, не є доцільним таке широке їх представлення.

Проте висловлені зауваження та пропозиції не впливають на загальну високу оцінку дисертації, яка є зразком ретельного, змістовного і добре проведеного дослідження, а здійснений дисертанткою науковий пошук заслуговує

на повагу і безперечну підтримку. Зроблені в роботі висновки становлять вагому теоретичну та практичну цінність. Слід наголосити на самостійності дослідження, авторському формулюванні його теоретичних засад, оригінальності та винахідливості в реалізації поставлених завдань.

Зміст дисертаційної роботи локалізовано в контексті анотації, яка відповідає основним положенням дисертації, а публікації достатньою мірою відображають результати дослідження.

Отже, вважаємо, що дисертаційне дослідження **Бекетової Наталії Веніамінівни** на тему: «**Психологічні особливості перебігу постковідного синдрому у підлітковому віці**», відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року і може бути рекомендоване до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді зі спеціальності 053 Психологія.

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики
та психології здоров'я
факультету психології
УДУ імені Михайла Драгоманова

